

ПРОЦЕСУАЛНАТА ФИЛОСОФИЯ ЗА СЪЩНОСТТА И БЪДЕЩЕТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Vesselin Petrov (2020). *Elements of Contemporary Process Philosophical Theory of Education and Learning*. Louvain-La-Neuve, Belgique: Les Éditions Chromatika, ISBN 978-2-930517-70-4

Нонка Богомилова

Българска академия на науките

Резюме. Отзивът коментира и анализира основните теми, идеи и тези, открити в новата книга на Веселин Петров *Принципи на съвременната процесуално-философска теория на образованието и обучението*. Очертавайки структурата на книгата, отзивът представя анализа на автора относно интерпретацията от страна на процесуалната философия на целите, задачите и принципите на образованието и обучението в рамките на иновативните перспективи на интернет, компютрите, изкуствения интелект. Метафизичните принципи и концепти на процесуалната философия на Алфред Уайтхед – холизъм, организъм, динамика, творчество – са приложени към проблемите и теориите на образованието и обучението.

Ключови думи: процесуална философия; Уайтхед; холизъм; организъм; образование; обучение; изкуствен интелект

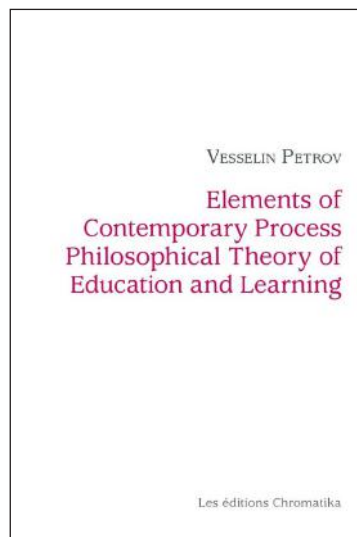
Новата книга на проф. Веселин Петров *Elements of Contemporary Process Philosophical Theory of Education and Learning* (Les Éditions Chromatika, Louvain-La-Neuve, Belgique, 2020) продължава и затвърждава професионалния интерес на автора и към традицията на процесуалната философия и към идеите на нейния основоположник – Алфред Уайтхед, на чиято 160-а годишнина от рождението е посветена и самата книга. Тази монография е третата поред от една успешна и интензивна серия монографии, издадени на английски език от същото издателство в периода 2017 – 2020 г. Те са предшествани от три монографии на български език (две от тях с второ, преработено издание), както и от множество статии и студии в същата сфера, публикувани у нас и в чужбина. Този внушителен публикационен масив, заедно с множество други разнообразни изяви (като съставител на тематични сборници, ръководител и участник в научни проекти, организатор и участник в национални и международни конференции и др.) откроява проф. Петров като компетентен ин-

терпретатор на тази традиция не само в рамките на българското, но и на международното изследователско поле. Признание за това е фактът, че той достига до високата позиция изпълнителен директор в международната структура, обединяваща специалистите в сферата на процесуалната философия, а през 2016 г. за цялостното си творчество в тази и в други области на философията получава наградата „Питагор“ за утвърден учен в сферата на социалните и хуманитарните науки.

Монографията, издадена с подкрепата на Фонд „Научни изследвания“ (по проект), е посветена на едно значимо „приложно“ поле на процесуалната философия на Уайтхед – сферата на обучението и образованието в различните ѝ аспекти, и по-специално като сфера на все по-силно бъдещо присъствие на изкуствения интелект. Още в уводната част на изследването авторът ясно и пунктуално описва задачите и целите му, посочвайки, че те са свързани не само с идеите на Уайтхед (и на неговите последователи) за обучението и образованието в контекста на цялостната му философска система, на съотносимостта ѝ с образователните аспекти на изкуствения интелект и на математическата компетентност, но и на влиянието на нейните тези и ценности върху теориите за ученето, за усвояването на знания и умения.

Този многопластов подход към изследвания проблем логично започва с представяне и анализ на педагогическите идеи на процесуалната философия – както тези на Уайтхед, така и на неговите последователи, ситуирайки ги в една не само съвременна, но и бъдеща образователна перспектива. Анализирайки релевантните идеи в редица монографии на Уайтхед на фона на специфичния им исторически контекст, авторът акцентира неговото разбиране за образованието като стимул за саморазвитието на подрастващите, подхранвани от „живо“, а не от „мъртво“ знание. Идеята на Уайтхед за ритмиката, за ритмичния цикъл в процеса на обучение и учене, отразяваща както цялостния динамичен дух на процесуалната философия, така и циклите в човешкото съзряване, се преценява от автора като неговия „най-значим принос към философската теория за образованието“ (с. 18). С тази идея, както и с разбирането на света като „организъм“ от взаимобвързани и взаимозависими елементи авторът свързва концептуалната значимост на Уайтхедовата философия на образованието с активното включване в него на изкуствения интелект.

Следващата, втора част на монографията е посветена на ролята на процесуалната теория за образованието и на теориите за ученето в контекста на съвременното и бъдещото въвличане в него на иновациите в науката и технологиите – компютрите, интернет, мобилните комуникации. Коментират се въпросите за промените

в статуса и ролята в образователния процес на печатната книга, на преподавателя, на новия тип умения, на индивидуализацията и др. Същевременно авторът ясно посочва ролята на философията в осмислянето и регулирането на тези иновации – не да дава конкретни препоръки, а да очертава епистемологичните и етическите хоризонти. Сред многото философски идейни традиции като най-подходяща за тази роля е открояна процесуалната философия на Уайтхед като: разглеждаща универсума в качеството му на организъм, а образованието като една от неговите функции; правеща дистинкция между метафизика и космология; откриваща съответствие между циклите в обучението, при човека и в развитието на цивилизацията.

Третата част на книгата анализира важния въпрос за метафизичния фундамент на Уайтхедовата философия на образованието. В центъра на този метафизичен фундамент авторът поставя холизма – разбирането на света като взаимнообвързано цяло, в което частите са подчинени на цялото; антропоморфната и персонифицирана трактовка на природата; тезата за развитието на цивилизацията като синхронно с развитието на детето/подрастващия и др. Интерпретацията на Уайтхед за образованието като ръководство за индивида в разбирането на изкуството на живота необходимо предполага този холистичен подход като свое метафизично ядро. Науката също е положена върху метафизични фундаменти, което прави философията особено значима в образователния процес, обобщава авторът на изследваните идеите на Уайтхед.

На основата на пространно представяне и аналитичен коментар на откъси от знакови в изследваната сфера произведения на основоположника на процесуалната философия (*Science and the Modern World*, 1925; *The Aims of Education*, 1929; *Science and Philosophy*, 1948), в следващата част авторът обръща внимание на важния въпрос за опасността от тясна специализация и професионализация в сферата на образованието. На фона на Уайтхедовото разбиране за образованието като „интелектуално приключение“, като учене в изкуството на живота, като среден път между романтизма и утилитаризма, между въображението и опита, естествено е неговото желание за избягване на тази опасност, като се поддържа хармония, баланс между общото и специализираното обучение. Авторът убедително илюстрира и откроява идеите на Уайтхед за науката, технологиите, изкуството и религията като взаимнообвързани феномени, израз на целостта и единството на самия живот, но според него връзката между първите две е по-силна, особено в съвременния контекст.

Като пределно обща и абстрактна дисциплина, съществена част от училищната програма, математиката е едно от средствата за избягване на тази опасност – на тази нейна роля в широк хуманистичен контекст е посветена 5-ата част от структурата на монографията. Изложени са идеите на Уайтхед за революцията в образованието в модерното време, за нарастващата роля на математиката в него, за връзката ѝ с философията и въобще с хуманитарните дисциплини, за ролята ѝ за укрепване на логиката в мисленето, за свързването на теорията и практиката и др.

Следващата глава на книгата поставя акцента върху бъдещото развитие на теориите за обучението, осмислено през идеите и ценностите на процесуалната

философия като най-подходяща философия на образованието в контекста на съвременните промени и иновации в него, свързани с възхода на компютрите, интернет и мобилните комуникации. Авторът представя някои футуристични идеи в тази връзка, предвиждащи елиминирането на разликите между човека и машината, между физическия и виртуалния свят и влиянието на тези промени върху процеса на обучение. Холизъмът, разбирането на света като организъм, тезата за развитието на детето и на цивилизацията като изоморфни процеси, цикличната интерпретация на процеса на обучение прави от процесуалната философия подходяща философия и методология на тези иновационни процеси в обучението и образованието, обобщава авторът на изследването.

Тези нейни специфики я правят релевантна като методология и при процеса на машинно обучение, на чиито особености е посветена 7-а част на монографията. Такива черти на знанието като дълбочина, точност, експлицитност и имплицитност са разгледани от автора на монографията в светлината и алгоритмиката на машинното обучение; открити са различията между машинното и традиционното обучение, подчинено на множество субективни фактори; детайлно са представени процесите и формите на репрезентация и извличане на знанието; описани са нерешените проблеми на машинното обучение. Не само подходите и основните понятия „процес“ и „организъм“ на процесуалната философия са ключ към решаването на някои от тези въпроси, утвърждава авторът, но и редица техни производни, като лидерство, ерудиция, организация, професионален опит, въображение.

Следващият тематичен фрагмент от структурата на монографията е посветен на основната фигура в процеса на обучение – фигурата на учителя – и на промените в нейните функции в условията на машинно обучение, така както ги разбира Алфред Уайтхед и по-специално неговият ученик и съмишленик, също авторитетен философ, Бърtrand Ръсел. Акцентирайки този значим въпрос, авторът на книгата откроява важните идеи на Б. Ръсел за това, че учителят следва да бъде представител и пазител на цивилизацията, на истината, на толерантността срещу догматизма, политическите пристрастия, предразсъдъците и в изпълнението на тези важни функции да му бъде предоставена свобода на мислене и преподаване. Същевременно авторът на монографията развива и редица свои интересни идеи и прогнози относно бъдещото включване на изкуствен интелект в процеса на учене и преподаване. Според него модусът на свободата, така важен за човека, следва да бъде приложим и към изкуствения интелект в качеството му на учител, на обучител. За предпазване от евентуално възникнал конфликт между ценностите на двата типа „учители“ – човека и изкуствения интелект – би следвало да се изработи съответен етически код, обобщава авторът.

Доколкото процесът на учене, на обучение е двустранен и негов равностоеен елемент е обучаемият, естествено и логично последната част на монографията е посветена на обратната връзка – от обучаемия към учителя. Авторът детайлно описва разнообразните форми, функции и цели на този значим елемент на ученето, на

придобиването на нови знания. Сред тях той откроява принципа на творчеството, на креативността заедно с „организмичния“ подход като основен принцип не само на Уайтхедовата метафизика, на динамичната система на процесуалната философия, но също така и на процеса на учене и обучение. Проявления и конкретизации на този принцип авторът експлицира чрез идеите на Уайтхед за образованието като борба срещу инертните идеи, като „брак“ между мисленето и действието, подготвящ обучаемия за живот и действие в променящи се обстоятелства.

Може да се съгласим със заключението на автора, че това първо по рода си изследване в контекста на процесуалната философия по придобиващите все по-голяма актуалност проблеми на образованието ще е постигнало своята цел, ако провокира други, по-нататъшни изследвания в тази област.

Бихме добавили – включително и в план на належаща дискусия относно целите и принципите на съвременното образование, изправено пред предизвикателства от различен характер.

REFERENCE

Petrov, V. (2020). *Elements of Contemporary Process Philosophical Theory of Education and Learning*. Louvain-La-Neuve, Belgique: Les Éditions Chromatika.

THE PROCESS PHILOSOPHY FOR THE ESSENCE AND THE FUTURE OF EDUCATION

Abstract. The review comments and analyses main topics, ideas and theses emphasized in Vesselin Petrov's new book *Elements of Contemporary Process Philosophical Theory of Education and Learning*. Describing the structure of the book, the review outlines the author's analysis of the Process philosophy's interpretation of the aims, tasks and elements of the education and learning within the innovative perspectives of internet, computers, the artificial intelligence. The metaphysical principles and notions of the Process Philosophy of A. Whitehead – holism, organism, dynamics, creativity – are applied to the education and learning problems and theories.

Keywords: Process philosophy; Whitehead; holism; organism; education; learning; artificial intelligence

✉ **Prof. Nonka Bogomilova, DSc.**

ORCID iD: 0000-0001-7808-5575

Institute of Philosophy and Sociology

Bulgarian Academy of Sciences

Sofia, Bulgaria

E-mail: nonka_bogomilova@mail.bg